

1 Ζητήματα γλωσσ(ολογ)ικής ορολογίας

Θανάσης Νάκας, Γεωργία Κατσούδα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αναζητούνται λύσεις σε ορολογικά προβλήματα ως προς την κατονομασία γλωσσικών φαινομένων, ιδίως σε περιπτώσεις όπου, κατά τη γλωσσική διδασκαλία, δημιουργείται προφανής σύγχυση. Η εισήγηση αρθρώνεται με βάση τους εξής άξονες σε ό,τι αφορά τη χρήση γλωσσ(ολογ)ικών όρων : **1a.** *συνώνυμα / συνωνυμία, αντώνυμα / αντωνυμία* για σχέσεις μεταξύ σημαινομένων vs *παρώνυμα / παρονομασία* για σχέσεις μεταξύ σημαινόντων vs *ομώνυμα / ομωνυμία* για σχέσεις μεταξύ **1b.** τόσο σημαινομένων (πβ. *ταυτόσημα / ταυτοσημία, πολυσημία, αμφισημία*) όσο και **1c.** σημαινόντων (πβ. *ομόηχα / ομοηχία*)· **2.** *αντωνυμία* για σχέση μεταξύ σημαινομένων vs *αντωνυμία* για συγκεκριμένο μέρος του λόγου / είδος λέξης· **3a.** *φράση* ως γενικός όρος (σχεδόν για κάθε είδους μη μονολεκτικό εκφώνημα) vs *φράση* ως ειδικός όρος (για σύνταγμα με συγκεκριμένη δομή, λ.χ. ονοματική φράση, ρηματική φράση κ.τ.ό.) vs *περίφραση* vs *περιφραστικός χρόνος ρήματος* vs *ρηματική περίφραση* vs *φραστικό ρήμα / όνομα*· **3b.** *ονοματική φράση* vs *φράση ουσιαστικού*· **4a.** *άκλιτη μετοχή / φράση άκλιτης μετοχής* με λειτουργία ‘προσδιορισμού του ρήματος’ (πβ. αγγλ. adjunct) vs *επιρρηματική μετοχή / ρηματικό επίρρημα* (πβ. αγγλ. converb) vs *γερούνδιο / γερουνδιακή μετοχή / γερουνδιακό τύπο μετοχής* (πβ. αγγλ. gerund)· **4b.** *κλιτή μετοχή / φράση κλιτής μετοχής* με λειτουργία ‘ονοματικού προσδιορισμού’ (πβ. αγγλ. attribute) vs *επιθετική μετοχή / μετοχικό επίθετο / μετοχή- επίθετο / επίθετο- μετοχή / μετοχή ως επίθετο / μετοχή με λειτουργία επιθέτου / επιθετοποιημένη μετοχή*· **5.** *σύμφυρση / συμφυρμοί* (ολικοί, μερικοί) vs *επανάλυση / επανευμολόγηση* vs *παρετυμολόγηση / παρετυμολογία* vs *απλολογία* vs *συγχρωτισμός* (πβ. αγγλ. contamination) –κ.ά.π.

Issues of language / linguistic terminology

Thanassis Nakas, Georgia Katsouda

ABSTRACT

In this paper, we seek solutions for a number of problematic issues pertaining to linguistic terminology, which frequently give rise to confusion, particularly within the frame of language teaching. The following terminological issues are discussed, in order of presentation: **1a.** *synonyms / synonymy, antonyms / antonymy* for the relation between signifieds vs. *paronyms / paronymy* for the relation between signifiers vs *homonyms / homonymy* for the relation between both: **1b.** signifieds (cf. *tautosems / tautosemy, polysemy, amphisemy*) and **1c.** signifiers (cf. *homophones / homophony*); **2.** *antonymy* for the relation between signifieds vs *antonymy* (grk. □*ντωνυμία* = pronoun) for a specific part of speech; **3a.** *phrase* as a general term (almost for every kind of a non-monolectic utterance) vs *phrase* as a specific term (for a syntagm with particular structure, i.e. nominal phrase, verbal phrase etc.) vs *periphrasis* vs *periphrastic verbal tense* vs *verbal periphrasis* vs *periphrastic verb / noun*; **3b.** *nominal phrase* vs. *noun phrase*; **4a.** *uninflected participle / uninflected participle phrase with verbal modifier function* (cf. engl. adjunct) vs

adverbial participle / verbal adverb (cf. engl. *converb*) vs *gerund / gerundival participle / gerundival participle form* (cf. engl. *gerund*); **4b.** *inflected participle / inflected participle phrase* with adnominal modifier function (cf engl. *attribute*) vs *adjectival participle / participial adjective / participle-adjective / adjective-participle / participle as adjective / participle with adjectival function*; **5.** *blend / blending* (total, partial) vs *reanalysis / etymological reanalysis, false etymology vs folk etymology (paretymology)* vs *haplology vs. contamination* etc.

1 -ώνυμο / -ωνυμία : αναφορά σε ποικιλία σχέσεων, πέρα και από το όνομα, άλλοτε μεταξύ σημαίνοντων και άλλοτε μεταξύ σημαινόμενων

Ένας μεγάλος αριθμός ορολογικών προβλημάτων οφείλει την ύπαρξή του στο γεγονός ότι αντί του όρου *λέξη / λέξεις* (με τη σημερινή στενή έννοια) χρησιμοποιήθηκε από αρκετούς αρχαίους γραμματικούς, ρητοροδιδασκάλους, φιλοσόφους κ.ά. ο όρος *όνομα / ονόματα*. Ας θυμηθούμε, λ.χ., το «ἀρχὴ σοφίας ὀνομάτων ἐπίσκεψις» (που αποδίδεται στον κυνικό φιλόσοφο Αντισθένη και που ο Επίκτητος το παραθέτει από μνήμης ως «ἀρχὴ παιδεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις») και ας το παραβάλουμε με το εξής χωρίο του Ερμογένη (βλ. [1] σ. 69): «Παρήχησις δέ ἐστι κάλλος ὁμοίων ὀνομάτων ἐν διαφόρῳ γινώσκει ταῦτὸν ἠχοῦντων· γίνεται δέ, ὅταν δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρας λέξεις ἢ ονόματα εἴπῃ τις ὁμοία μὲν ἠχοῦντα, διάφορον δὲ τὴν δήλωσιν ἔχοντα».

1.1 παρώνυμον / παρονομασία

Θα ξεκινήσουμε τη συζήτησή μας με την υπενθύμιση ότι στο έργο του *Τέχνη Γραμματική* ο Διονύσιος ο Θραξ δεν διακρίνει το ουσιαστικό από το επίθετο, αλλά τα θεωρεί ως μια ενιαία λεξική κατηγορία, με βάση τη διαπίστωσή του ότι ακολουθούν κοινό κλιτικό πρότυπο. Διακρίνει δύο *εἶδη ο ν ὀ μ α τ ο ς* (δηλαδή, ουσιαστικού και επιθέτου) *πρωτότυπον* και *παρά-γω-*γον. Προεκτείνοντας την υποκατηγοριοποίηση, υποδιαιρεί και το *παράγωγον ὄνομα* σε είδη: Ένα από αυτά είναι το *παρώνυμον*, «τὸ παρ' ὄνομα ποιηθέν, οἶον *Θέων, Τρύφων*», δηλαδή παράγωγα από το *θεός* και το *τρυφή*, αντίστοιχα (δίπλα στα οποία ο Απολλώνιος ο Δύσκολος, *Περὶ ἐπιρρημάτων*, 2.1.1.190, προσθέτει παράδειγμα παρώνυμων επιθέτων: «ἄριστος [] παρώνυμον ἄριστεύς»).

Ο σύγχρονος γλωσσολογικός όρος διαφέρει σε ένα βαθμό: Κατά το ΛΚΝ, «*παρώνυμος -η -ο* [] (γραμμ.) στον όρο *παρώνυμες λέξεις* και ως ουσ. *τα παρώνυμα*, για λέξεις που έχουν περὶ-ρίπου όμοια προφορά: *Παρώνυμα με ἴδια / με διαφορετικὴ σημασία. Οι λέξεις “φόρα” και “φορά” είναι τονικά παρώνυμα με διαφορετικὴ σημασία.* [λόγ. < γαλλ. *paronyme* (στη νέα σημ.) < αρχ. *παρώνυμος* ‘σχηματισμένος με μικρὴ ἀλλαγὴ ἀπὸ ἄλλο ὄνομα’]. Συναφές είναι

και το σχήμα το αποκαλούμενο *παρονομασία*, το οποίο ένας αρχαίος τεχνογράφος (ο Φοιβάμων, βλ. [1] ό.π.) ορίζει ως εξής: «Παρονομασία δέ ἐστι παραποίησις ὀνόματος πρὸς παραπλήσιον ἐγγὺς κείμενον, ὡς εἰ λέγομεν, *Στρατήγιος στρατηγὸς ἠρέθη*». Για να αντιληφθεί κανείς το πόσα διαφορετικά μεταξύ τους γραμματικά και / ή ρητορικά σχήματα συσσωρεύονται κάτω από τον όρο *παρονομασία*, αρκεί να ανατρέξει στη *Νεοελληνική ΣύNTAXI* του Αχ. Τζάρτζανου (§ 284.Ε'), όπου, με βάση τα παραδείγματα που παραθέτει, μπορεί να γίνει λόγος (σύμφωνα με μια δική μας κατάταξη (βλ. [1] σ. 70 και [2] *passim*) για εφαρμογές [a] του πολύπτωτου (πολυμορφικού) σχήματος: *ὅμοιος τον ὅμοιον αγαπά* ή *ὅσα βλέπεις βλέπω κι ὅσα ξέρεις ξέρω*. [b] του ετυμολογικού σχήματος (*τραγούδι τραγουδήστε μου, χιλιοτραγουδημένο...*): [c] της παραγωγικής επαναφοράς (*μαγιάστραπο, μαγιόβροντο και μαγιοπρωτοβρόχι...*): [d] σχημάτων ομοηχίας ('ελάχιστου ζευγαριού' : *πόθοι νόθοι*, 'τονικού ελάχιστου ζευγαριού': *γέρος γερός* και 'παρωνυμικής παρήχησης': *Χάρε, χαρά που μου 'φερε...*). Είναι προφανές, ύστερα από όσα προηγήθηκαν, ότι οι όροι *παρώνυμο / παρονομασία* αναφέρονται σε σχέσεις μεταξύ σημαινόντων.

1.2 ομώνυμον / ομωνυμία

Στα είδη του ονόματος («καὶ αὐτὰ εἶδη προσαγορεύεται», κατά τον Διονύσιο Θράκα) συμπεριλαμβάνεται και το *ὀμώνυμον* («τὸ κατὰ πολλῶν ὀμωνύμως τιθέμενον, οἷον ἐπὶ μὲν κυρίων, ὡς *Αἴας ὁ Τελαμώνιος* καὶ *Αἴας ὁ Ἰλέως*, ἐπὶ δὲ προσηγορικῶν, ὡς *μῦς θαλάσσιος* καὶ *μῦς γηγενής*»). Με βάση τα λεγόμενα του Διονυσίου, στην περίπτωση της ταύτισης του κύριου ονόματος το *ομώνυμος* δηλώνει ὅ,τι και το σημερινό λαϊκότροπο *συνονόματος*, ενώ στην περίπτωση του προσηγορικού δηλώνει το κοινό γένος που μπορεί να υποδιαιρείται στα επιμέρους είδη.

Η συγχρονική χρήση του *ομώνυμος*, ως γλωσσολογικού όρου, δημιουργεί σύγχυση: «Η *ομωνυμία*, η πλήρης, ολική και τέλεια ταύτιση (ὄχι ομοιότητα) δύο συνωνύμων, είναι πολύ σπάνια, αν ὄχι αδύνατη στην γλώσσα (Γ. Μπαμπινιώτης, *Εισαγωγή στην Σημασιολογία*, 1985, σ. 33)». «Στην γλώσσα δεν υπάρχουν *ομώνυμα*, αλλά μόνον *συνώνυμα*: π.χ. *άνθος / λουλούδι* (id., *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία*, 1991, σ. 92)». «*Ομωνυμία* (η) [] ΓΛΩΣΣ. Σημασιολογική σχέση κατά την οποία δύο ή περισσότερες λέξεις συμπίπτουν στη σημασία τους (λ.χ. *πετεινός - κόκορας, άνθος - λουλούδι*) (ΛΝΕΓ, Β' έκδ., σ. 1258)». Με βάση την ίδια αντίληψη, ο αντίθετος όρος *ετερωνυμία* είναι ισοδύναμος του *ετεροσημία*.

Κατά τη *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)* (1941, σ. 194), τα *πετεινός - κόκορας* συνιστούν *ταυτόσημα*, ενώ, αντιθέτως, «*ομώνυμα* ή *ομόηχα* λέγονται οι λέξεις που προφέρονται το ίδιο, ἔχουν ὄμως διαφορετική σημασία: π.χ. *ρόκα / ρόκα, δόξα / δόξα*» (1941, σ. 186). Και κατά το ΛΚΝ, οι όροι *ομόηχα* και *ομώνυμα* δηλώνουν το ίδιο πράγμα (ο

έναν δίνεται ως το συνώνυμο του άλλου): «Ομόηχος -η -ο [] (γραμμ.) ιδίως στον όρο ομόηχες λέξεις, που έχουν ίδια προφορά αλλά διαφορετική σημασία· ομώνυμος: Οι λέξεις 'ψηλός' και 'ψιλός' είναι ομόηχες». «Ομώνυμος -η -ο [] Ομώνυμες λέξεις, που έχουν ίδια προφορά αλλά διαφορετική σημασία· ομόηχος: Τα επίθετα 'ψηλός' και 'ψιλός' είναι λέξεις ομώνυμες».

Η σύγχυση σε ό,τι αφορά τη χρήση των όρων ομώνυμο / ομωνυμία ξεκινά αρκετούς αιώνες πιο πριν: Σε κάποιο από τα Προγυμνάσματα (βλ. Chr. Walz, *Rhetores Graeci*, i, σ. 186-7) γίνεται ήδη σύγχυση μεταξύ πολυσημίας ή αμφισημίας και ομοηχίας: «ὁμόνυμα δὲ ἔστιν, ὧν φωνὴ μὲν καὶ ὄνομα τὸ αὐτό, ἕτερον δὲ τὸ σημαίνόμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς, οἷον παῖς· σημαίνει γὰρ καὶ τὸν υἱόν, καὶ τὸν καθ' ἡλικίαν παῖδα, καὶ τὸν δούλον. Ἀσαφῆ δὲ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖ καὶ ἡ λεγομένη ἀμφιβολία πρὸς τῶν διαλεκτικῶν, παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἀδαιρέτου τε καὶ τοῦ διηρημένου, ὡς ἐν τῷ· ἀλητρὶς πεσοῦσα δημοσία ἔστω· ἐν μὲν γὰρ τί ἐστὶ τὸ ὑφ' ἐν καὶ ἀδαιρέτον, ἀλητρὶς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, ἀλητρὶς παῖς οὔσα ἔστω δημοσία».

Κατὰ το ANEG (σ. 1254), «ομόηχα (ἢ ομόηχες) εἶναι οἱ λέξεις που προφέρονται το ἴδιο, ἐνὺ διαφέρουν στὴν ὀρθογραφία, τὴν ἐτυμολογία καὶ τὴν σημασία τους. Τα ομόηχα προκαλοῦν συχνὰ δυσκολίες στὴ χρήση τους (οἱ ομιλητὲς συγχέουν τὶς λέξεις ὀρθογραφικὰ)». Σε πρόσφατη εἰδικὴ μελέτη με τὸν τίτλο «Η ομοηχία στὴ Νέα Ἑλληνικὴ: ορολογία καὶ τυπολογία» (βλ. [2]), ἀποφεύγοντας τοὺς ὀρους σε -ώνυμο / -ωνυμία, ἐπιλέξαμε συνειδητὰ τὸν ὀρο ομοηχία (που ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στα σημαίνοντα καὶ δὲν προκαλεῖ σύγχυση) καὶ προχωρήσαμε σε τυπολογικὲς διακρίσεις, με βασικὴ τὴν υποδιαίρεση ἀνάμεσα σε ὅ,τι ονομάζουμε, ἀφενὸς, ἐτυμολογικὴ ομοηχία (ολικὴ με ἐτερογραφία: ακριβός / ακριβώς, μαύρη / μαύροι ἡμερικὴ, ἐλάχιστο ζεύγος: ἄδεια [ἀ•δει•α, ουσιαστ.] / ἄδεια [ἀ•δεια, ἐπίθ.] ἢ τονικὸ ἐλάχιστο ζεύγος: πολιτικός / πολιτικός, κ.ο.κ.) καὶ, ἀφετέρου, μη ἐτυμολογικὴ / συμπτωματικὴ ομοηχία (ολικὴ με ὀμογραφία: πλάνη¹ [σφάλμα, λάθος < ἀρχ. πλάνη] / πλάνη² [εργαλεῖο < ὀσπλ. plana, μεταπλασμένο σε -η ἴσως κατὰ τὸ σμίλη] ἢ με ἐτερογραφία: λύπη / λείπει ἡμερικὴ, ἐλάχιστο ζεύγος με ἐναλλαγὴ ἐνὺ φωνήματος: δώρα / ἴωρα ἢ με παρουσία / ἀπουσία ἐνὺ φωνήματος: δώρα / ὠρα ἡτονικὸ ἐλάχιστο ζεύγος: γέρος / γερός, κ.ο.κ.). Ὡς πρὸς τὴ μερικὴ ομοηχία, με κατώτερο ἐπίπεδο τὴν παρήχηση (ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου φωνήματος, συμφώνου ἢ φωνήεντος, εἴτε κάποιου συνδυασμοῦ τους) καὶ ἀνώτερο τὸ ἐλάχιστο ζεύγος, παραμένει προβληματικὴ ἡ χρήση τοῦ ὀρου παρώνυμο (ἐκτὸς ἐάν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν ἀδόκιμο μέχρι σήμερα ὀρο ομοιόηχο) γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο ἐπίπεδο στο ὀποῖο κατατάσσονται λέξεις σαν τὶς στρώμα / σώμα, ἠνίοχος / οἰνοχόος, καγκελαρία / κιγκαλερία κ.τ.ό. Στὴ μελέτη αὐτὴ, ἡ συστηματικὴ ἐξέταση τῆς

ομοηχίας γίνεται όχι μόνο στο επίπεδο της λέξης, αλλά και στο επίπεδο μονάδων μεγαλύτερων από τη λέξη (λ.χ. ελάχιστο ζεύγος ανάμεσα σε μια τυπογραφική λέξη και σε μια φωνολογική λέξη: *κόσμου* [κόςμυ] / *φως μου* [φόςμυ] ή ανάμεσα σε δύο φωνολογικές λέξεις: *φως μου* [φόςμυ] / *δώς' μου* [δόςμυ]). Εκτός από τα προσηγορικά, στο επίπεδο της λέξης συμπεριλαμβάνονται και κύρια ονόματα (π.χ. *έδεσα* / *Έδεσσα*), αρκτικόλεξα, συντομογραφίες (π.χ. *δισ* / *δισ.*), καθώς και δάνειες ή ξένες λέξεις και φράσεις (βλ. [2] *passim*).

1.3 συνώνυμον / συνωνυμία

Στα είδη του ονόματος συμπεριλαμβάνει ο Διονύσιος ο Θράξ και το *συνώνυμον* («τὸ ἐν διαφόροις ὀνόμασι τὸ αὐτὸ δηλοῦν, οἷον ἄορ ξίφος μάχαιρα σπάθη φάσγανον»), δηλαδή διαφορετικά σημαίνοντα με ἴδιο / ὅμοιο σημαίνόμενο.

Κατά τον Απολλώνιο τον Δύσκολο (2.1.1.131 και 244· 2.2.416), η έννοια της *συνωνυμίας* προεκτείνεται / βρίσκει εφαρμογή και πέρα από τα ονόματα (ουσιαστικό και επίθετο), εφόσον μπορεί να γίνει λόγος για «συνωνυμοῦντας» συνδέσμους, όπως το *τόφρα* και το *ἔως*, αλλά και ρήματα όπως το *χρή* και το *δεῖ*, ή «ἔτι τὸ βλέπειν (ἐπὶ γὰρ αἰτιατικὴν φέρεται) καὶ τὰ τούτῳ συνωνυμοῦντα, ὀρώμαί σε, θεῶμαί σε, λεύσσω, δέρκομαι, ὀπτεύω».

1.4 άλλα σε –ώνυμον / -ωνυμία

Μαζί με τα προηγούμενα τρία, στα είδη του ονόματος ο Διονύσιος συμπεριλαμβάνει και τα εξής: [4] *διώνυμον* («ὀνόματα δύο καθ' ἑνὸς κυρίου τεταγμένα, οἷον Ἀλέξανδρος ὁ καὶ Πάρις»); [5] *ἐπώνυμον* («ὃ καὶ διώνυμον καλεῖται, τὸ μεθ' ἑτέρου κυρίου καθ' ἑνὸς λεγόμενον, ὡς Ἐνοσίχθων ὁ Ποσειδῶν καὶ Φοῖβος ὁ Απόλλων»); [6] *φερώνυμον* («τὸ ἀπὸ τινος συμβεβηκότος τεθέν, ὡς Τισαμενός καὶ Μεγαπένθης»); [7] *πατρωνυμικόν* («τὸ κυρίως ἀπὸ πατρὸς ἐσχηματισμένον, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ ἀπὸ προγόνων, οἷον Πηλείδης, Αἰακίδης ὁ Ἀχιλλεύς»).

Σε δύο ξεχωριστά είδη ονόματος κατατάσσονται, κατά τον Διονύσιο, οι λέξεις που δηλώνουν έννοιες γένους, αφενός (*γενικόν* δέ ἐστι τὸ δυνάμενον εἰς πολλὰ εἶδη διαιρεθῆναι, οἷον *ζῶον* & *φυτόν*), και έννοιες είδους, αφετέρου (*ιδικόν* δέ ἐστι τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρεθέν, οἷον *βοῦς*, *ἵππος* & *ἄμπελος*, *ἐλαία*). Στη σύγχρονη επιστημονική λεξική σημασιολογία (βλ. ενδεικτικά [3]) επιλέγονται και εν προκειμένω ὀροι σε –ώνυμο / -ωνυμία, λ.χ. *υπερώνυμο* / *υπερωνυμία* και *υπώνυμο* / *υπωνυμία*, αντίστοιχα, ως απόδοση των αγγλικών *hypernym(y)* και *hyponym(y)*. Η σχέση μεταξύ του *βοῦς* και του *ἵππος*, όπως και του *ἄμπελος* και του *ἐλαία*, χαρακτηρίζεται ως *συνυπωνυμία* (*co-hyponymy*) ως προς το αντίστοιχο υπερώνυμο. Εάν ο ὀρος *ταξώνυμα* / *taxonyms* είναι ο κατάλληλος για τις πάσης φύσεως επιστημονικές ταξινομήσεις / ταξινομίες, για ἄλλου είδους ὀμως σχέσεις ὀλου και μέρους καταλληλότεροι θα ἦταν οἱ ὀροι *ολώνυμο* / *holonym* και *μερώνυμο* / *meronym*, λ.χ.

για το *σώμα*, αφενός, και για το *κεφάλι*, τα *χέρια*, τα *πόδια*, τη *μύτη* κτλ., αφετέρου, ως μέρη του σώματος. Θα ξεπερνούσε κατά πολύ τα χωρικά όρια αυτής της εισήγησης η (σε μεγάλο βαθμό καταχρηστική) αναφορά σε όλους τους όρους σε *-ονυμ(γ)* που χρησιμοποιούνται στην αγγλική (και την άλλη ξενόγλωσση) βιβλιογραφία.

2 αντίθετα / σχέση αντίθεσης και όχι αντώνυμα / σχέση αντωνυμίας

Ο Διονύσιος στο έργο του *Τέχνη Γραμματική* ορίζει την *αντωνυμία* ως ένα ξεχωριστό είδος λέξης, ως ένα αυτόνομο 'μέρος του λόγου' («*αντωνυμία ἐστὶ λέξις ἀντὶ ὀνόματος παραλαμβανομένη, προσώπων ὠρισμένων δηλωτική*») και όχι ως ένα ακόμη είδος σημασιολογικής σχέσης ανάμεσα σε ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα). Η πρόθεση *ἀντι* ως πρώτο συνθετικό υπογραμμίζει τον υποκαταστατικό ρόλο αυτού του είδους λέξης. Ο Απολλώνιος ο Δύσκολος (2.1, 1.4) διευκρινίζει ότι ο όρος *αντωνυμία* αναφέρεται γενικά στην υποκατάσταση, ενώ ο όρος *αντώνυμο* στο ειδικό κάθε φορά υποκατάστατο (*ἐγώ, ἐκεῖνος, αὐτός, τοῖσδε, οἷος* κτλ., σε αντικατάσταση συγκεκριμένου ουσιαστικού ή επιθέτου, κύριου ή προσηγορικού). Στην παραδοσιακή γραμματική, η υποκαταστατική σημασία του όρου *αντωνυμικός* είναι τόσο ισχυρή, ώστε να γίνεται λόγος και για *αντωνυμικά επιρρήματα* : *εδώ, εκεί, έτσι, πού;, πώς;, πόσο;, παντού* κ.τ.ό.

Όπως και στις νεολατινικές γλώσσες, έτσι και στην αγγλική, η υιοθέτηση του λατινικής προέλευσης *pronoun* (< γαλλ. *pronom* < λατιν. *pronomen*) για το υποκαταστατικό είδος λέξης αφήνει ελεύθερο το πεδίο για τη χρήση του όρου *antonym(y)* σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της λεξικής αντίθεσης, αν και, πέρα από τα όποια πλεονεκτήματα μιας ορολογικής ομοιομορφίας, εκφράζονται ενστάσεις ουσίας, ακόμη και για την αγγλική. Ο Cruse ([3]), μεταξύ άλλων, υποστηρίζει ότι μόνον μια συγκεκριμένη υποκατηγορία, τη λεγόμενη *συμπληρωματική αντίθεση* καλύπτει ο όρος *antonym(y)*, κι αυτός είναι ο λόγος που ο ίδιος επιγράφει τα σχετικά κεφάλαια της μελέτης του με τους παραδοσιακούς όρους *opposite(s)*, *oppositeness* και *oppositions*.

Σε ό,τι αφορά την ελληνική γλώσσα, η παραδοσιακή χρήση του όρου *αντίθεση*, είτε στο χώρο της λεξικής σημασίας (ως *αντίθεση- αντίφαση*, αφενός, και *αντίθεση- εναντίωση*, αφετέρου, σύμφωνα και με την αριστοτελική διάκριση) είτε στο χώρο της ρητορικής (ως διαφόρων ειδών σχήματα: *σχήμα αντίθετον*, *σχήμα εξ αντιθέτου* κ.τ.ό.) είτε στην καθημερινή επικοινωνία είναι τόσο ισχυρή, όσο ισχυρή είναι και η υποκαταστατική σημασία του όρου *αντωνυμία*, έτσι που δεν υπάρχει κανένας λόγος να προκαλείται σύγχυση από τους γλωσσολόγους, ιδίως σε ό,τι αφορά τη γλωσσική διδασκαλία. Ας σκεφτούμε, λ.χ., τι είδους κονφούζιο δημιουργείται, όταν στην περίπτωση της λεξικής αντίθεσης (βλ. [4] *passim*)

τολμηρός ≠ *δειλός* ή της μορφολεξικής αντίθεσης *τολμηρός* ≠ *άτολμος* ή της νοηματικής αντίθεσης *ένας δρόμος με μεγάλη κυκλοφορία* ≠ *ένας δρόμος όπου δεν μπορούν να διασταυρωθούν δύο αυτοκίνητα* χρησιμοποιήσουμε, αντίστοιχα, τους όρους: *λεξικής αντωνυμίας / *μορφολεξικής αντωνυμίας / *νοηματικής αντωνυμίας!.

3

3.1 είδη φράσεων & φράση ουσιαστικού & ονοματική φράση

Ανήκουμε σε αυτούς που πιστεύουν ακράδαντα ότι ένα ανανεωμένο παραδοσιακό μοντέλο επαρκούς περιγραφής και ερμηνείας των προτάσεων θα πρέπει να συνδυάζει τριών ειδών πληροφορίες: (i) γραμματικής / λεξικής κατηγορίας (δηλαδή είδη λέξεων και είδη φράσεων), (ii) συντακτικής λειτουργίας και (iii) σημασίας (σημασιολογικού ρόλου μέσα στην πρόταση) (βλ. ενδεικτικά [6]). Σε ό,τι αφορά τα είδη λέξεων ('μέρη του λόγου') θα πρέπει να υπάρξει το ταχύτερο συναίνεση των γλωσσολόγων ως προς τον τελικό αριθμό τους στη σύγχρονη νεοελληνική (έντεκα, εάν συναριθμήσουμε και τα μόρια, ή κάποιος μεγαλύτερος αριθμός, εάν λ.χ. αυτονομηθούν από τα ουσιαστικά τα πάσης φύσεως κυριώνυμα). Στον αριθμό αυτόν δεν θα συνυπολογίζονται οι κάθε είδους μετακατηγοριοποιήσεις (ουσιαστικοποιήσεις, επιθετοποιήσεις, ρηματοποιήσεις κτλ.).

Σε ό,τι αφορά τα είδη των φράσεων, ο αριθμός τους είναι σαφώς μικρότερος, δεδομένου ότι δεν έχουν όλα τα είδη των λέξεων τη δυνατότητα ν' αποτελούν πυρήνα / κεφαλή φράσης την οποία εξ αυτού του λόγου να ονοματίζουν. Φαίνεται ότι στη σύγχρονη νεοελληνική πραγματώνονται οκτώ ξεχωριστά είδη φράσεων (ορισμένα από αυτά με τις υποπεριπτώσεις τους): ΟΦ = *Ονοματική Φράση*, Ο_οΦ = *Φράση Ουσιαστικού*, ΡΦ = *Ρηματική Φράση / Φράση Ρήματος*, ΜΦ = *Μετοχική Φράση / Φράση Μετοχής*, Ε_ρΦ = *Επιρρηματική Φράση / Φράση Επιρρήματος*, Ε_θΦ = *Επιθετική Φράση / Φράση Επιθέτου*, Π_θΦ = *Εμπρόθετη / Προθετική Φράση*, ΔΠ = *δευτερεύουσα πρόταση* (πβ. αγγλ. *clause*). Η προτίμηση για τον όρο *φράση* (αγγλ. *phrase*), αντί του όρου *σύνολο* (γαλλ. *groupe*) που υιοθετήθηκε για κάποιο διάστημα στα σχολικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας του Γυμνασίου (*ονοματικό σύνολο, ρηματικό σύνολο* κτλ.), συνάδει και με την ιεράρχηση: *μόρφημα* & *λέξη* & *φράση* & *πρόταση*, μεταξύ άλλων (βλ. [6] κεφ. 5: «Τα 'λεκτικά σύνολα' στα βιβλία *Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο*»). Εκτός από τις προθετικές φράσεις και τις δευτερεύουσες προτάσεις, όλα τα άλλα είδη φράσεων μπορούν να πραγματώνονται μέσα στην πρόταση και μόνον με την κεφαλή, αλλά σ' αυτή την περίπτωση δεν αποτελούν ποτέ λέξεις (όπως στο λεξικό) αλλά 'εν δυνάμει συντάγματα', τα οποία έχουν τη δυνατότητα επαύξησης με άλλα μη απαραίτητα / προαιρετικά συστατικά.

Στα είδη των φράσεων, όπου συγκαταλέγονται χωριστά η *φράση του ουσιαστικού* από τη *φράση του επιθέτου*, προσθέσαμε σκόπιμα και την *ονοματική φράση*, για περιπτώσεις όπου

οι όροι *όνομα-ονοματοποίηση-ονοματική φράση* μπορούν να χρησιμοποιούνται με ανεξάρτητη και γενικευμένη αναφορά σε σχέση με τους όρους *ουσιαστικό-ουσιαστικοποίηση-φράση ουσιαστικού, επίθετο-επιθετοποίηση-φράση επιθέτου* λ.χ. σε ονοματοποιήσεις με τη βοήθεια του άρθρου: *το ότι το παραδέχεσαι (σε τιμά), το (πολύ το) 'κύριε ελέησον'..., το σήμερα..., δίνω το 'παρών', ο 'Μετανοείτε', ο που δεν έχει στον ήλιο μόιρα κ.ά.ό.*

3.2 μονολεκτικότητα vs περίφραση

Ο όρος *περίφραση* φαίνεται ότι αντιδιαστέλλεται κυρίως από τον όρο *μονολεκτικότητα*, εάν κρίνουμε με βάση κάποια γλωσσικά φαινόμενα, όπως: [a] τους *περιφραστικούς* λεγόμενους *ρηματικούς χρόνους*: *έχει / είχε / θα έχει λύσει, έχει / είχε / θα έχει λυμένο, έχει / είχε / θα έχει λυθεί, είναι / ήταν / θα είναι λυμένο* κ.τ.ό. που αντιδιαστέλλονται προς άλλους *μονολεκτικούς*: *λύνω, έλυνα, έλυσα, λύθηκα* κτλ. [b] τις λεγόμενες *ρηματικές περιφράσεις* (πβ. γαλλ. *locutions verbales*, αγγλ. *phrasal verbs*): *κάνω εντύπωση, κάνω θόρυβο, δίνω προσοχή, δίνω θάρρος, βάζω στοίχημα, έχω δίψα, ρίχνω σκιά* κ.ά.ό. που αποτελούν εναλλακτικές εκφράσεις των ομόρριζων *μονολεκτικών* ρημάτων: *εντυπωσιάζω, θορυβώ, προσέχω, ενθαρρύνω, στοιχηματίζω, διψώ, σκιάζω* κ.τ.ό. [c] τα λεγόμενα (χαλαρά) *πολυλεκτικά σύνθετα*: *παιδική χαρά, φακοί επαφής, νόμος-πλαίσιο* κ.τ.ό., σε αντιδιαστολή προς τα *μονολεκτικά σύνθετα*: *δεξαμενόπλοιο, γιγαντοαφίσα, μεγαλοαπατεώνας* κ.τ.ό. Σε ορισμένες γλωσσολογικές μελέτες και γραμματικές, τα παραδείγματα των περιπτώσεων [b] και [c] αναφέρονται ως 'φραστικά ρήματα' και 'φραστικά ονόματα', αντίστοιχα. Η σχετική με τις περιπτώσεις αυτές βιβλιογραφία (βλ. [7] και [8] *passim*) έχει αποδείξει, με ακαταμάχητα κριτήρια, ότι δεν πρόκειται για συντάγματα, αλλά για συνθέματα, για ειδικές υποκατηγορίες συνθετικής μορφολογίας. Αλλά και ο όρος 'περιφραστικά ρήματα' (βλ. λ.χ. [9] σ. 340) για την περίπτωση [b] δημιουργεί σύγχυση με τους περιφραστικούς ρηματικούς χρόνους της περίπτωσης [a].

4

4.1 άκλιτη μετοχή & γερούνδιο & ρηματικό επίρρημα

Πρόσφατες μελέτες για τη νεοελληνική μετοχή επιχείρησαν να αποδείξουν ότι υπήρξε μια γενικότερη εξέλιξη, τόσο της κλιτής μετοχής προς το επίθετο, όσο και της άκλιτης προς κάποιου είδους νεοελληνικό γερούνδιο (αντίστοιχο με το γερούνδιο των ρωμανικών γλωσσών). Μία, μάλιστα, από τις μελέτες αυτές επιγράφεται "από τις μετοχές στα γερούνδια" ([10]). Εξετάζοντας τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά, ο Νάκας (βλ. [12] και [14]) υποστήριξε ότι ο τύπος σε *-οντας / -ώντας* έχει απολέσει, μαζί με την κλίση, όλες τις

ονοματικές λειτουργίες, που υποτίθεται ότι θα τον συνέδεαν με το γερούνδιο, διατηρώντας, στην ουσία, μόνον την επιρρηματική. Ως προς αυτό το τελευταίο, ίσως ο καταλληλότερος τίτλος μιας σχετικής μελέτης θα ήταν: “από τη μετοχή στο επίρρημα”. Κατά τον Νάκα, ο όρος ‘άκλιτη (αλλά) μετοχή’ αιτιολογείται από το γεγονός ότι, εκτός από την επιρρηματικότητα, ο τύπος σε *-οντας / -ώντας* διατηρεί, έστω μη παρεμφατικά, και τη ρηματικότητά του (εφόσον δέχεται σε ίση μοίρα όλα τα συντακτικά εξαρτήματα του ομόρριζου ρήματος). Άρα, ‘μετέχει του ρήματος και του επιρρήματος’, και το μόνο στο οποίο δεν (συμ)μετέχει, είναι η ονοματικότητα. Όσο για την άποψη ότι ο καταλληλότερος ενπροκειμένω όρος δεν είναι ‘μετοχή’ (participle), αλλά ‘converb’ (κατά τον Haspelmath κ.ά., βλ. [16]), το οποίο ορισμένοι (Manolessou και Moser, βλ. [10] και [11]) εξελληνίζουν ως ‘ρηματικό επίρρημα’, είναι προφανές ότι στα ελληνικά δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα υποτίθεται ότι έρχεται να λύσει, δεδομένου, άλλωστε, ότι προκαλεί ορολογική σύγχυση. Λέγοντας ‘ρηματικό επίρρημα’ είναι σαν να λες ‘ονοματική αντωνυμία’, ‘γερουδιακή μετοχή’ ή και ‘γερουδιακό τύπο μετοχής’ κ.ά. παρόμοια!

4.2 κλιτή μετοχή & επίθετο

Ας επαναλάβουμε, μία ακόμη φορά, πως, μολονότι η κλιτή μετοχή έχει πολλά κοινά, μορφολογικά και συντακτικά, με το επίθετο, όμως καθόλου δεν ταυτίζεται μ’ αυτό.

Η εικόνα που θα έπρεπε να δίνουμε για τη μετοχή στη σύγχρονη νεοελληνική είναι διπλή: αφενός, έχουμε την άκλιτη μετοχή, μονολεκτική και περιφραστική (λ.χ. *λύνοντας* και *έχοντας λύσει / λυμένο*), που ισοδυναμεί πάντοτε με επιρρηματικές εκφράσεις, και, αφετέρου, έχουμε την κλιτή μετοχή, με ονοματική, επιρρηματική αλλά και ενδορηματική λειτουργία (βλ. [14] και [15]).

Μ’ άλλα λόγια, σύμφωνα και με την παραδοσιακή διδασκαλία, η κλιτή μετοχή είναι κατά το ήμισυ επίθετο, γι’ αυτό και μπορεί να προσδιορίζει το ουσιαστικό, να ουσιαστικοποιείται η ίδια, και έτσι να χρησιμεύει και ως κύριο όνομα, αλλά μπορεί να ισοδυναμεί και με επιρρηματική έκφραση, όπως μπορεί ν’ αποτελεί και μέρος του ρήματος, ενδορηματικά (λ.χ. στους β’ συντελικούς χρόνους: *έχω / είχα / θα έχω γραμμένο, είναι / ήταν / θα είναι εγκατεστημένο*). Εξάλλου, επειδή κατά το άλλο της μισό είναι ρήμα, δέχεται και συντακτικά εξαρτήματα: δικό της υποκείμενο, αντικείμενο με τη μορφή ονοματικής ή εμπρόθετης φράσης ή και ολόκληρης δευτερεύουσας πρότασης, επιρρηματικές φράσεις ως προσδιορισμούς κτλ., ακριβώς όπως και το αντίστοιχο ρήμα.

Χρειάζεται, όμως, προσοχή ως προς τη χρήση της ορολογίας, εάν στόχος μας είναι ν’ αποφύγουμε τη σύγχυση που υπήρχε και στην παραδοσιακή γραμματική (σύγχυση τόσο για

το μαθητή όσο και για το διδάσκοντα, που επιτείνεται σε μεγάλο βαθμό με όσα διαλαμβάνονται στη νέα σειρά των σχολικών εγχειριδίων για τη γλώσσα, ύστερα και από τη σχετική 'πολυγλωσσία' των σχολικών γραμματικών που κυκλοφόρησαν πρόσφατα για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και για το Γυμνάσιο). Λ.χ. στο παράδειγμα της σχολικής γραμματικής του Γυμνασίου: *οι μαθητές της Β΄ τάξης ήταν χθες αναστατωμένοι* δεν είναι καθόλου σαφές, εκτός συμφραζομένων, ότι το *αναστατωμένοι* είναι «επιθετική» μετοχή και όχι ενδορρηματική. Η πληροφορία, όμως, ότι και το *τιμώμενο*, στην πρόταση *ο πρόεδρος της Δημοκρατίας ήταν το τιμώμενο πρόσωπο*, «λειτουργεί ως επίθετο», είναι δηλαδή και αυτή «επιθετική μετοχή», μας αφήνει να υποθέσουμε (εφόσον δεν λέγεται ρητά) ότι η μετοχή ταυτίζεται με το επίθετο κατά το ότι την πρώτη φορά λειτουργεί ως 'κατηγορούμενο' και τη δεύτερη ως 'επιθετικός προσδιορισμός'. Ακόμη και με την παραδοσιακή ορολογία, εάν θέλουμε ν' αποφυγούμε τη σύγχυση, είναι προτιμότερο να μιλάμε για δύο κλιτές, αλλά ξεχωριστές μεταξύ τους, γραμματικές κατηγορίες / μέρη του λόγου / είδη λέξεων (δηλαδή, επίθετο, αφενός, μετοχή, αφετέρου) που έχουν κοινές κάποιες συντακτικές λειτουργίες, όπως, ενπροκειμένω, του 'κατηγορούμενου' και του '(ονοματικού) προσδιορισμού' (πβ. αγγλ. 'attribute'), και όχι για «επιθετικές μετοχές» ή «μετοχικά επίθετα» ή «μετοχές- επίθετα» ή «επίθετα- μετοχές (βλ. *Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού*, 3^ο τεύχος, σ. 90)!» ή «μετοχές ως επίθετα» ή «μετοχή με λειτουργία επιθέτου» ή «επιθετοποιημένη μετοχή» κ.τ.ό. (για τα τρία τελευταία, βλ. *Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού και Τετράδιο Εργασιών*, 1^ο τεύχος, 4^η ενότητα).

5 Σύμφυση / συμφυρμόι, επανανάλυση / επανευτομολόγηση, παρετυμολόγηση / παρετυμολογία, απλολογία, συγχρωτισμός

Από τους Κατσούδα & Νάκα ([17]) χρησιμοποιούνται συστηματικά όροι όπως *σύμφυση*, *συμφυρμός*, *επανευτομολόγηση*, *επανανάλυση*, *παρετυμολογία*, *παρετυμολόγηση*, *συγχρωτισμός* κ.ά. Ο όρος *σύμφυση*, που ισοδυναμεί με τον αγγλικό όρο *blending*, αναφέρεται στη διαδικασία της συνειδητής δημιουργίας ενός νεολογισμού, ο οποίος προκύπτει από δύο (αφετηριακές) υπαρκτές λεξικές μονάδες που ενώνονται μετά από αποκοπή, π.χ. *σοκοφρέτα* < *σοκο(λάτα)* ☒ *(γκο)φρέτα*. Η νέα παραγόμενη λεξική μονάδα ονομάζεται *συμφυρμός* (που ισοδυναμεί με τον αγγλικό όρο *blend*). Η σχετική ορολογία, τόσο στην αγγλική γλώσσα όσο και στην ελληνική, παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία (βλ. [17] σσ. 228-230). Προτιμήθηκαν οι όροι *σύμφυση* (για τη διαδικασία) και *συμφυρμός* (για το αποτέλεσμα), όχι μόνο γιατί χρησιμοποιήθηκαν από μελετητές του προηγούμενου αιώνα (από τον Χατζιδάκι, ήδη το 1915), αλλά, πρωτίστως, γιατί είναι οι περισσότερο κυριολεκτικοί σε σύγκριση με άλλους που προτάθηκαν: λ.χ. όροι όπως *μίγμα* και *μιγματοποίηση* είναι πολύ γενικοί, *αμάλαμα* και *αμαλαγάτωση* αρκετά αδιαφανείς, ενώ οι όροι *πυρσσομένη λέξη* και *λέξη-φυσαρμόνικα* είναι ανακριβείς, δεδομένου ότι αποδεδειγμένα (βλ. [17] σσ. 251-252)

έναν συμφωρισμό μπορεί να είναι και μεγαλύτερος από τα όρια των λεξικών μονάδων από τις οποίες προκύπτει. Με βάση την υποκατηγοριοποίηση των Κατσούδα & Νάκα, προτείνονται τέσσερις συμφωρικοί μηχανισμοί. Η χρησιμοποιούμενη ενπροκειμένω ορολογία στηρίζεται σε ενιαίο κριτήριο και είναι απόλυτα διαφανής ως προς τη φύση της διαδικασίας, καθώς προβλέπεται ο ρόλος κάθε αφηγησιακής λέξης για τη δημιουργία του συμφωρικού προϊόντος ([17] σ. 235]. Διακρίνονται τα εξής είδη σύμφωρσης: α) *εμπροσθοχωρητική* (antegrading), π.χ. *ταρά(ζω)* ☒ *κουνάω* > *ταρακουνάω*. β) *οπισθοχωρητική* (retrograding), π.χ. *βΗΜΑ* ☒ (*ma*)*gazino* > *βΗΜΑgazino*. γ) *αλληλοεισχωρητική* (back-forth-grading), π.χ. *χάκ(ερ)* ☒ (*ακ*)*τιβιστές* > *χακτιβιστές*. και δ) *ενδοεισχωρητική* (intrograding), π.χ. *δια(πλοκ)ή* ☒ *blog* > *διαblogή*.

Εξάλλου, γίνεται διάκριση των συμφωρισμών από τις περιπτώσεις όπου από μία υπαρκτή λέξη αναδύεται μια άλλη υπαρκτή λέξη, με τη βοήθεια ποικίλων μέσων (γραμματοσειράς, μορφοποίησης, σημείων στίξης, παρορθογράφησης κ.ά.), π.χ. *ΕΛΛΗΝΙΚΑ* < *Ελληνικά* // *νικά*, *Ασφα-λύσεις* < *Ασφαλίσεις* // *λύσεις*. Γι' αυτού του είδους τον νεολογικό μηχανισμό ή τη νεολογική διαδικασία επανανάληψης μιας υπαρκτής λέξης χρησιμοποιείται από τους Κατσούδα & Νάκα ([17]) ο γενικότερος όρος *επανετυμολόγηση*. Ο ειδικότερος όρος *οπτικοί συμφωρισμοί* των Κατσούδα & Κρητικού ([18]) χρησιμοποιείται περιστασιακά, δεδομένου ότι τα κείμενα στα οποία εντοπίζονται τα συγκεκριμένα προϊόντα δεν είναι μόνο γραπτά, αλλά πολύ συχνά υπάρχει παράλληλα και η ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκδοχή τους, όπου ο επιτονισμός παίζει καθοριστικό ρόλο (βλ. [17] σσ. 70, 228, 290).

Με τον όρο επανετυμολόγηση δίνεται, εξάλλου, έμφαση στη σκοπιμότητα της συγκεκριμένης διαδικασίας, η οποία διαφοροποιείται πλήρως από τη διαδικασία της *παρετυμολογίας* ή *παρετυμολόγησης*. Η πρώτη είναι συνειδητή και σκόπιμη, ενώ η παρετυμολογία / παρετυμολόγηση προκύπτει λόγω άγνοιας της ετυμολογικής προέλευσης μιας λέξης (βλ. [17] σ. 291). Η παρορθογράφηση λ.χ. της λέξης *Ασφα-λύσεις* γίνεται στο πλαίσιο διαφήμισης κάποιας ασφαλιστικής εταιρείας, ώστε να αναδυθεί εσκεμμένα η λέξη *λύσεις*, ενώ, αντιθέτως, η σύνδεση του *Φλεβάρη* με τη *φλέβα* ή η μεταβολή του *λιποθυμώ* σε *λιγοθυμώ*, κατά το επίθετο *λίγος*, είναι προϊόντα ετυμολογικής άγνοιας, δηλαδή παρετυμολόγησης.

Αναφορικά με το φαινόμενο της σύμφωρσης, δεν μπορεί να μην γίνει ιδιαίτερος λόγος και για την *απλολογία*, δηλαδή την αποκοπή της μιας από τις δύο απολύτως όμοιες συλλαβές, π.χ. *Θαλασζάμου* < *θάλασ(σα)* + *ζάμου*, διαδικασία, όμως, η οποία διαφοροποιείται από ό,τι συμβαίνει σε περιπτώσεις αποκομμένων πολυσύνθετων, π.χ. *αεροναυσιπλοΐα* < *αερο(πλοΐα)* + *νασιπλοΐα*.

Συναφή αλλά απολύτως διακριτά από τα προϊόντα της σύμφυρσης είναι και τα προϊόντα του *γλωσσικού συγχρωτισμού* (αγγλ. *contamination*). Αυτή η διαδικασία είναι σποραδική και αφορά λέξεις που βρίσκονται σε κοντινή ακολουθία η μία από την άλλη, με αποτέλεσμα η γεινίαση αλλά και η μεγάλη σημασιολογική τους συνάφεια να οδηγεί στην επίδραση της μιας πάνω στην άλλη, π.χ. *Οκτώβριος > Οκτώμβριος // κατά τα Σεπτέμβριος, Νοέμβριος ή επίμονος > επίμων // κατά το συνώνυμο πείσμων*. Η Κατσούδα, σε παλαιότερα άρθρα της (βλ. [19] και [20]), είχε ονομάσει τη διαδικασία ‘μορφολογική συμμόρφωση (κατά τα συγγενή)’. Οι Κατσούδα & Νάκας ([17] σ. 280) θεωρούν ότι μια τέτοια απόδοση του όρου, αφενός, απέχει πολύ από το πνεύμα της ‘επιμόλυνσης που υφίσταται μια λέξη από μια άλλη’, όπως άλλωστε φανερώνει και ο αγγλικός όρος *contamination*, και, αφετέρου, αποτελεί ένα δύσχρηστο πολυλεκτικό σύνολο. Γι’ αυτό το λόγο, προτείνουν τον όρο *συγχρωτισμός*, ο οποίος, ως μονολεκτικός, είναι σαφώς οικονομικότερος, εκτός από το ότι περιγράφει παραστατικά τη διαδικασία μέσα από την οποία προκύπτει η σποραδική αυτή γλωσσική μεταβολή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Θανάσης Νάκας, *Σχήματα (Μορφο)λεξικής και Φραστικής Επανάληψης*, α΄, Πατάκης, β΄ έκδ. 2007.
2. Θανάσης Νάκας & Ευγ. Μαγουλά & Αφροδίτη Καποθανάση, Η ομοηχία στη Νέα Ελληνική: ορολογία και τυπολογία, *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* (30 / 2-3.5.2009), Θεσσαλονίκη, 2010, σσ. 436-449.
3. D.A. Cruse, *Lexical Semantics*, Cambridge University Press, 1995.
4. Θανάσης Νάκας, Η λεξική αντίθεση και η ρητορική της (Α΄ Μέρος), *Λεξικογραφικών Δελτίων (της Ακαδημίας Αθηνών)*, τόμ. ΙΗ΄ (1993), σσ. 199-274.
5. Θανάσης Νάκας, Φαινομενικές αντιθέσεις (ή αντιθέσεις μόνον ως προς το σημαίνον), *Η Διδασκαλία της Γλώσσας (Επισημάνσεις – Παρατηρήσεις – Προοπτικές)*, επιμ. Ν.Σπ. Μήτσης & Δ.Θ. Καραδήμος, Gutenberg, 2007, σσ. 87-147.
6. Θανάσης Νάκας, *Γλωσσοφιλολογικά Γ΄ (Μελετήματα για τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία)*, Πατάκης, ε΄ έκδ. 2006, σσ. 220-223.
7. Αγγελική Ράλλη, *Η Σύνθεση Λέξεων*, Πατάκης, 2006.
8. Θανάσης Νάκας & Ζωή Γαβριηλίδου, *Δημοσιογραφία και Νεολογία: Τίτλοι- ευρήματα για θέματα- εκπλήξεις*, Πατάκης, δ΄ έκδ. 2009.

9. Χρ. Κλαίρης & Γ. Μπαμπινιώτης, *Συνοπτική Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική & Επικοινωνιακή)*, Κέντρο Λεξικολογίας, 2011.
10. Io Manolessou, From participles to gerunds, *Advances in Greek Generative Syntax*, edited by M. Stavrou and A. Terzi, John Benjamins, 2005, σσ. 241-283.
11. Amalia Moser, The greek forms in -ontas: A study in 'converbiality', temporality, aspectuality and finiteness, *Glossologia* 17, 2006, σσ. 43-67.
12. Θανάσης Νάκας, Σημασιολογικά της άκλιτης μετοχής σε -οντας / -ώντας, *6ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας / 6th International Conference of Greek Linguistics (18-21 Σεπτ / Sept 2003)*, Πανεπιστήμιο Κρήτης / Εργαστήριο Γλωσσολογίας, 2003, σσ. 1-11.
13. Θανάσης Νάκας, Σχολική Διδασκαλία Γραμματικοσυντακτικών Φαινομένων: μια Ουτοπία (;)", *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας / Τμήμα Νηπιαγωγών / Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας / Πανελλήνιο Συνέδριο / Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης / μητρικής, δεύτερης / ξένης)*, 2009, σσ. 1-37 (<http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/>).
14. Θανάσης Νάκας, Για το νεοελληνικό 'γερούνδιο' ή 'γερουντίβο' ή 'γερουνδιακό' (άλλως πως, «far from the madding gerund!»)", *10ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας (1-4 Σεπτεμβρίου 2011, Κομοτηνή)*, (<http://www.icgl.gr>), 2011, σσ. 990-999.
15. Θανάσης Νάκας, *Γλωσσολογικά Δ' (Μελέτηματα για τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία)*, Πατάκης, ε' έκδ. 2014, κεφ. 2: «Για τη μετοχή του μεσοπαθητικού ενεστώτα $\xi\pi$ θα πρέπει να γνωρίζουμε, προτού να τη διδάξουμε», σσ. 35-168.
16. Martin Haspelmath, The converb as a cross-linguistically valid category, *Converbs in Cross-Linguistic Perspective: Structure and Meaning of Adverbial Verb forms / Adverbial Participles, Gerunds*, edited by M. Haspelmath and E. König, Mouton de Gruyter, 1995, σσ. 1-55.
17. Γεωργία Κατσούδα & Θανάσης Νάκας, *Όψεις της Νεολογίας: Σύμφυση και Επανετυμολόγηση (Ολοικοί και μερικοί λεξικοί συμφυρμοί στη δημοσιογραφία, τη διαφήμιση, τα ιστολόγια και τη λογοτεχνία για παιδιά)*, Πατάκης, 2013.
18. Γεωργία Κατσούδα & Παρασκευή Κρητικού, Οπτικοί συμφυρμοί: παραδείγματα από τον Τύπο, *Δελτίο επιστημονικής ορολογίας και νεολογισμών*, Χριστοφίδου Α. (επιστ. επιμ.), διπλό τεύχος 9-10, 2010, σσ. 439-460.
19. Γεωργία Κατσούδα, Οι όροι contamination & blending στην ελληνική βιβλιογραφία: προβλήματα και λύσεις, *Πρακτικά του 8^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*

(*Ιωάννινα, 29 Αυγούστου – 2 Σεπτεμβρίου 2007*), 2009, σσ. 885-896 (βλ. http://www.linguist-uoι.gr/cd_web/axiki_en.html).

20. Γεωργία Κατσούδα, Η σύμφυση στη Νεοελληνική Κοινή και στα ιδιώματα: θεωρία και εφαρμογή, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 6, 2011, σσ. 137-163.
21. David Crystal, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (sixth edition), Wiley-Blackwell, 2006.
22. Peter H. Matthews, *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford University Press, 2007.

Θανάσης Νάκας

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δοϊράνης 36, 17671 Καλλιθέα
anakas@primedu.uoa.gr

Γεωργία Κατσούδα

Ακαδημία Αθηνών
Χορμοβίτου 160, 18544 Πειραιάς
katsouda@academyofathens.gr